

**Сурайё
РАХМОНОВА,**
Судьялар олий
мактаби
Жиноят ҳуқуқи
кафедраси
мудир, юридик
фанлар доктори

МАСОФАВИЙ ТАЪЛИМ – СУДЬЯЛИККА НОМЗОДЛАРНИ ТАЙЁРЛАШ ТИЗИМИДА ЯНГИ ИННОВАЦИОН ШАКЛ

Жаҳоннинг глобллашуви ва халқаро ижтимоий-иқтисодий, маданий алоқаларнинг шиддат билан интеграциялашуви барча йўналишларда янги, инновацион шаклларни татбиқ этиш заруратини тақоза этади. Шу нуқтаи назардан, кадрлар тайёрлаш ва уларнинг малакасини ошириш тизимида масофавий таълимнинг ўрни ва аҳамияти ниҳоятда катта.

1969 йил Буюк Британияда дунёда биринчи масофавий университет – “Буюк Британия очик университети” ташкил этилган. Таълимнинг ушбу услуги сўнгги йилларда ўзининг анъанавий таълим тизимидан қатор афзалликлари ҳисобига замонавий таълимнинг ажралмас қисмига айланди.

Жумладан, масофавий таълим харажатларни камайтириши (бино, транспорт), вақтни тежаши (йўл ва дарсга йиғилиш вақти), талабага машғулот вақти, жойи ва давомийлигини режалаштириш имконини бериши, аудиториянинг чекланмаганлиги, электрон кутубхона ва инфорацион технологиялардан фойдаланиш ҳисобига таълим сифатини ошириш имкони мавжудлиги, талабаларнинг соғлиғи ҳолати ва имкониятидан қатъи назар ягона таълим муҳитини яратиши билан таълимни янги илғор босқичга олиб чиқди.

Аста-секин дунёда масофавий таълимга ихтисослашган университетлар: University of South Africa (ЖАР), Fern Univaersität in Hagen (Германия), Миллий технология университети (АҚШ) очилиши ва интернет пайдо бўлиши масофавий таълимнинг (E-learning) янгидан-янги шакллари пайдо бўлишига сабаб бўлди.

Айни 2020 йилнинг бугунги пандемия шароитида дунё бўйлаб қарийб 1,5 млрд. мактаб ўқувчилари масофавий таълимдан фойдаланаётганлиги ҳам инсоният тараққиётидаги турли фавқуллодда ҳодисалар ва зудлик билан ўзгариб бораётган тарихий воқеликда масофавий таълимнинг аҳамиятини яққол кўрсатади.

Жумладан, Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2019 йил 8 октябрдаги ПФ-5847-сон Фармони билан тасдиқланган “Ўзбекистон Республикаси олий таълим ти-

зимини 2030 йилгача ривожлантириш концепцияси”да ҳам ушбу масалага алоҳида эътибор қаратилиб, таълим жараёнларини рақамли технологиялар асосида индивидуаллаштириш, масофавий таълим хизматларини ривожлантириш, вебинар, онлайн, «blended learning», «flipped classroom» технологияларини амалиётга кенг жорий этиш, замонавий ахборот-коммуникация технологиялари асосида масофавий таълим дастурларини ташкил этиш вазифаси белгиланган.

Барча соҳалар каби замонавий таълим технологиялари дунё миқёсида судьялик лавозимларини эгаллаш учун номзодларга таълим бериш ва судьяларни малакасини ошириш тизимига ҳам жорий қилинмоқда. Сабаби, судьялардан жамиятда юксак ва масъулиятли касб мақомини эгаллаш билан биргаликда замонавий услуб ва ёндашувлар асосида ўз касбий билим ва кўникмаларини мунтазам ошириб бориши талаб этилади. Судьяларга таълим бериш бўйича жаҳоннинг етакчи муассасалари: Европа судьялар таълим маркази (The European Judicial Training Network), АҚШ Федерал суд марказида (Federal Judicial Center) масофавий таълимни қўллаш самараси амалда исботланган.

Таълимнинг мазкур инновацион шаклидан Ўзбекистон Республикаси Судьялар олий кенгаши ҳузуридаги Судьялар олий мактабида судьялик лавозимларига номзодларни тайёрлаш ўқув жараёнида ҳам самарали фойдаланилмоқда.

Жумладан, айни дамда коронавирус пандемияси билан боғлиқ карантин даврида Судьялар олий мактаби магистратураси жиноят ишлари бўйича ихтисослиги тингловчилари учун ўқув машғулотлари тўлиқ масофавий таълим тизимида ташкил этил-

моқда. Бу албатта ўзининг ижобий самарасини бермоқда. Амалиётда судья моддий ва процессуал қонун нормаларини мустақил равишда тўғри қўллай олиш салоҳиятига эга бўлиши зарурлигидан келиб чиқиб, масофавий таълим жараёнида тингловчиларнинг зарур билим, кўникма ва малакасини ошириш, жиноят ишларини суд муҳокамасида кўриш бўйича илмий-таҳлилий ва креатив салоҳиятини шакллантиришга ижобий самара бериши синовдан ўтказилди. Масалан, “Жиноят процессуал ҳуқуқининг назарий ва амалий жиҳатлари” фанидан тингловчилар “case-study” таълим технологиясини қўллаш жараёнида жиноят ишларини судда кўриш суд амалиётида реал муаммоли вазиятларни қонуний ва асосли ҳал қилиш, ишнинг ҳолатига қараб фикрлаш кўникмаларини такомиллаштириб, тарафларнинг вазиятини процессуал қонун нормалари асосида муҳокама қилишни ўргандилар. Бу эса, келгусида бўлажак судьяларда процессуал қонунчиликни қўллашда ҳуқуқий муаммоларни ҳал қилиш билан бирга амалиётдаги низони танқидий таҳлил қилиш, мақбул қонуний ечимни излаш ва оқилона қарор қабул қилиш салоҳиятини шакллантиради.

“Жиноятларни квалификация қилиш муаммолари” фани бўйича ўқув машғулотида жиноят ишлари бўйича Тошкент шаҳар суди судьяси, юридик фанлар номзоди, доцент Э.Тургунбоев томонидан ўтказилиши ўқув жараёнининг ҳуқуқни қўллаш амалиёти билан айна дамда реал режимда боғлиқлигини таъминлади ва суд амалиётида биринчи инстанция судларида жиноятларни квалификация қилишнинг долзарб муаммоларини ёритишга хизмат қилди. Натижада, тингловчилар жиноий қилмишларни квалификация қилишнинг қонундаги тартиби юзасидан изчил назарий билим олиш билан бирга, амалиётда

жиноятларни квалификация қилиш ва ҳуқуқий нормаларни қўллаш босқичларининг ўзига хос жиҳатларини ўрганиб, манتيкий ва танқидий фикрлаш кўникмаларини шакллантирдилар.

Айниқса, “case-study” машғулотида мунозаларга бой бўлиб, ўз фикр ва хулосаларини асослаш, ҳимоя қилиш ҳамда уларни оғзаки ва ёзма шаклда баён қилиш кўникмаларини ривожлантиришга қаратилди. Масофавий таълим жараёнида бу тарзда ўқув жараёни ташкил этилишининг устун жиҳатлари шундаки, тингловчилар ZOOM, Telegram ва мулоқотнинг бошқа замонавий интернет ресурслари таклиф этаётган ягона платформаларда ўртага қўйилган масала ва муаммоларни таҳлил этиш, бу жараёнда барчанинг ўз фикрини тенг баён қилиш имконияти, ўз позициясини ёзма равишда, электрон ҳужжатлар орқали ёки аудио ва видеобаёнот шаклида асослаш дарсининг самарасини бир неча баробарга ортишига хизмат қилмоқда. Муҳими, масофавий дарс жараёнида кўриш, эшитиш, ёзиш, таҳлил қилиш бир вақтнинг ўзида олиб борилиши материалнинг ўзлаштирилишида амалий натижа бермоқда. Шу билан бирга, барча муҳокамалар давомида ёки ундан сўнг таҳлил қилинаётган кейс ёки муаммо юзасидан ҳар бир тингловчи “feed back” тарзидаги мустақил индивидуал эсселар тайёрлаб, ўз позициясини ёзма равишда баён қилиш ва ҳимоя қилиш кўникмаларини ривожлантирмоқда.

Дарс жараёни давомида тингловчиларга қатор топшириқ ҳамда вазифаларнинг аниқ бир вақт мобайнида берилиши ва унинг тез, оқилона бажарилиши эса кунни тўғри ташкил қилиш, вақтни самарали бошқариш, яъни, “time management skills” кўникмаларини янада ривожлантиришга хизмат қилмоқда.

Шунингдек, дарс кунининг бошланишида давлатимизда янги қабул қилинган қонун ҳужжатлари ёки жамоатчилик муҳокамасида бўлган қонун лойиҳалари тингловчилар ўртасида ҳар томонлама таҳлил қилинмоқда. Бу жараёнда ҳам тингловчилар билан биргаликда амалдаги қонун ва таклиф этилаётган янги тартиб-таомилнинг ўзаро тафовути, янгиликнинг зарурати, мазмуни ва низоли жиҳатлари танқидий муҳокама қилинмоқда. Бу бўлажак судьяларнинг келгусидаги қонунни қўллаш амалиёти учун муҳим ўрин тутди. Хусусан, бугунги кунда тингловчилар regulation.gov.uz сайтида эълон қилинаётган қатор қонун ҳужжатлари лойиҳаларининг жамоатчилик муҳокамасида фаол иштирок этмоқда. (<https://regulation.gov.uz/uz/document/16758>).

Тингловчиларнинг масофавий стажировкаси жараёни “Судьялар олий мактаби

магистратура курси тингловчиларининг карантин даврида масофавий стажировка ўташлари тўғрисида вақтинчалик Низом” асосида ташкил этилмоқда.

Стажировканинг асосий мақсади – таълимнинг фан ва амалиёт билан уйғунлигини таъминлаш, назарий ва амалий билимларни чуқурлаштиришдан иборат. Стажировка касбга самарали мослашувни таъминлашга қаратилганлигини ҳисобга олиб, тажрибали судьялар, Судьялар олий мактабининг Суд амалиёти муаммоларини ўрганиш маркази мутахассислари жалб этилган. Айниқса, жиноят ишлари бўйича Тошкент вилоят суди судьяси Р. Тошбоев, жиноят ишлари бўйича Юнусобод туман суди судьяси Ф. Исмоилова, жиноят ишлари бўйича Марғилон шаҳар суди раиси М. Ибрагимов, девонхона мудири Т.Усмоновлар томонидан ўтказилган машғулотларда ўқув дастури билан қамраб олинмаган амалий муаммоларни ўрганиш, жумладан судьялик касбига масъулият ва виждонан ёндашиш ҳамда тингловчиларнинг маънавий-руҳий тайёргарлигига алоҳида эътибор қаратилди.

Стажировка жараёнида тингловчилар Олий суд Раёсатининг 2017 йил 29 июндаги РС-16-17-сонли қарори билан тасдиқланган “Жиноят ишлари бўйича туман (шаҳар) судларида иш юритиш тартиби тўғрисида Йўриқнома” асосида судда иш юритиш, суд ҳужжатларини тўғри тайёрлаш, тузиш, расмийлаштириш ишлари ва хат-хабарларни тўғри қайд этиш, ҳисобга олиш, суд қарорларини ўз вақтида ижрога қаратиш, ишларни ва бошқа ҳужжатларни “E-XSUD” электрон маълумотлар базасида қайд этиш тартибини ўргандилар.

Хулоса қилиб айтиш мумкинки, давлатимиз ва халқимиз учун бугун кечаётган синовли дамларда таълим жараёнини сустраслаштирмай, аксинча, масофавий таълимнинг энг самарали имкониятларидан, инновацион педагогик ва ахборот-коммуникация технологияларидан самарали фойдаланган ҳолда ташкил этиш ниҳоятда аҳамиятлидир. Судьялар олий мактабида йўлга қўйилган масофавий таълим ва стажировка жараёни, нафақат магистратура тингловчилари, балки судьяларнинг билим ва касбий кўникмаларни шакллантиришга, судьялик лавозимларини эгаллаш учун юқори малакали кадрлар тайёрлаш тизимини янада ривожлантириш катта тажриба ва янги шаклдаги ўқув-методик базани тайёрлаш имконини берди.

АДОЛАТ ҚУДРАТИ...

Энг қудратли ҳукмдорлардан бири, халифа Ал-Мансур машҳур қози Сувар ибн Абдуллоҳга шундай хат ёзган эди: “Савдогар ва ҳарбий қўмондон ўртасидаги ер ҳақидаги баҳсни кўриб чиқинг ва уни ҳарбий қўмондонга беринг”.

Бунга қози Сувар қўйидаги жавобни беради: “Менинг назаримда, бу ер савдогарга берилиши керак ва токи нима учун шундай қилиш кераклиги ҳақида далилларни кўрмагунимча, уни ҳеч кимга бермайман”. Ҳукмдор Мансур эса шундай деб туриб олди: “Аллоҳ номи билан қасам ичаман-ки, уни ҳарбий қўмондонга берасан”. Аммо, Сувар бунга қўйидаги жавобни беради: “Мен эса Аллоҳ номи билан қасам ичаман-ки, уни савдогардан олиб қўймайман, агар фақат адолат юзасидан шундай бўлса”. Мактуб Мансурга топширилганида, у шундай деди: “Бу ерларда адолат шунчалик кўп-ки, ўз қозиларим мени адолатга қайтаришади”.